

Національний університет цивільного захисту
України
Кафедра соціальних і гуманітарних дисциплін

«Затверджую»
Завідувач кафедри СіГД
Полковник служби ЦЗ
О.В. Рябініна
«___» квітня 2019р.

ПОЛІТОЛОГІЯ
ТЕМА: «ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ, ЇЇ СУТНІСТЬ
ТА СТРУКТУРА»

План

- 1.Предмет та сутність політичної діяльності.
- 2.Структура політичної діяльності.
- 3.Основні види політичної діяльності.
- 4.Фактори залучення людей до політичної діяльності.

Час проведення : самостійна підготовка

План

1. Предмет та сутність політичної діяльності.
2. Структура політичної діяльності.
3. Основні види політичної діяльності.
4. Фактори залучення людей до політичної діяльності

Політична наука про взаємодію соціальних і функціональних груп з державою.

2. Групи інтересів: сутність, функції та типологія.
3. Суспільні рухи
4. Види політичної діяльності.

Проблема взаємодії держави і груп - соціальних, економічних, функціональних - займає важливе місце в політичній теорії, зокрема при аналізі суб'єктів політики, в дослідженнях функціонування сучасних демократій, взаємозв'язків громадянського суспільства і держави. Саме ускладнення структури громадянського суспільства і його зв'язків з державою актуалізувало цю проблему вже на рубежі XIX і XX століть. Тоді наукова думка активно підштовхувала і ідеологічною боротьбою між різними напрямками суспільно-політичних рухів, які намагалися представляти інтереси робітничого класу та інших верств населення. На початку XX склалися три теоретичні моделі взаємодії держави і груп - синдикалізм, корпоративізм і плюралізм.

Синдикалізм (від фр. Синдикат - профспілка) бачив майбутню організацію суспільства як систему окремих, добровільних, неконкуруючих, що не ієрархічно організованих одиниць (синдикатів), владно розподіляють цінності автономно, без втручання держави. Ідеологи революційного синдикалізму (Ж. Сорель, Г. Лягардель, Е. Берт), відкидаючи політичну боротьбу та політичні організації, вважали вищою формою організації робочого класу профспілки, які повинні взяти під свій контроль і управління засоби виробництва. Вони виступали за тактику «прямих дій» (саботаж, бойкот, страйки), а вищою формою боротьби визначали загальну економічну ставку. Інший варіант синдикалізму - солідаристський - був висунутий видним французьким ученим Л. Дюгі. Він бачив завдання синдикалізму в компромісі між працею і капіталом, у зміцненні соціальної солідарності. Він припускав перспективу виникнення федерації класів, організованих у синдикати, відносини між якими регулюватимуться угодами, заснованими на взаємні поступки.

Корпоративізм (від лат. Корпорація - об'єднання, союз) виник як концепція державного устрою, відповідно до якої відносини між працею і капіталом регулюються державою, організуючим і контролюючим з цієї метою професійно-галузеві корпорації - у вигляді окремих, примусових, неконкуруючих, ієрархічно організованих одиниць. Концепція корпоративізму була використана у фашистських державах як основа соціальної політики тоталітарного режиму. Корпоративізм був ідеологічним прикриттям політики всеосяжного контролю над підприємцями і трудящими з боку уряду і правлячої партії. У післявоєнні роки замість поняття «корпоративізм», дискредитованого фашизмом, в науковій літературі стали використовувати поняття «неокорпоративізма», «ліберальний корпоративізм», «корпоратизм». Цими поняттями стали позначати складні і часом різнопланові процеси взаємодії держави і груп, спрямованого на вироблення узгодженої політики, в тому числі так званій «трипартизм» (співпраця держави, профспілок і підприємницьких організацій). У корпоративістського моделі взаємодії держави і груп пріоритет віддається узгодженню інтересів (а не стихійної конкуренції), а ініціатива і домінуюче положення в процесі узгодження належить державі, яка наділяє певні великі організовані групи «монополією на представництво в своїй області в обмін на відомий контроль за підбором лідерів і артикуляцією вимог і приверженностей» (Ф. Шміттер. неокорпоратизма. // Поліс, 1997, № 2, с. 15).

Плюралізм виходить з наявності в суспільстві великої різноманітності інтересів і, відповідно, груп, що представляють ці інтереси. При цьому мається на увазі весь спектр існуючих у суспільстві інтересів - економічних, соціальних, політичних, культурних, етнічних, релігійних, регіональних, галузевих, екологічних і т.д. Не заперечуючи політичний статус особистості як первинного джерела влади і суб'єкта політики, прихильники плюралізму політичний процес розглядають як міжгрупове взаємодія, баланс у конкуренції інтересів, в міжгрупових конфліктах і компромісах. Ця взаємодія має переважно горизонтальний характер, а державі відводиться роль остаточного арбітра, який гарантує соціальну справедливість, дотримання законів і правил гри в конкуренції інтересів.

Синдикалізм, корпоративізм і плюралізм на початку ХХ століття служили переважно в якості деякої утопічної моделі в пошуках варіантів «ідеальної політики» у сфері співвідношення групи-суспільство-держава.

У наслідку синдикалізм втратив вплив як громадський рух, хоча деякі синдикалістские тенденції все ще зустрічаються в профспілковому двіженіряді країн. Що ж стосується корпоративізму та плюралізму, то ці поняття сьогодні використовуються в наукових дослідженнях в якості теоретико-аналітичного інструмента для виявлення особливостей реально сформованих демократій зацікавлених груп. При цьому в останні роки дослідники вказують на необхідність подолання надмірно жорсткого розмежування плюралістичних і корпоративістських моделей опису взаємодії громадянського суспільства і держави. У реальній дійсності ці моделі в ряді країн співіснують і навіть взаємодіють, хоча основним концептом сучасних теорій демократії залишається плюралізм.

(до змісту)

У концепціях плюралістичної демократії центральним елементом політичної системи визнається зацікавлена група, беручи участь в якій особистість і реалізує, здебільшого, свою політичну суб'єктність. Саме групи інтересів, поряд з політичними партіями створюють основні механізми опосередкування відносин громадян з державою. Групами інтересів прийнято називати добровільні об'єднання, що формуються з метою висловлення та відстоювання своїх політично значущих інтересів у відносинах з державою та іншими політичними інститутами. Різноманіття інтересів в сучасному суспільстві обумовлює діяльність численних різноманітних і різнопланових громадських об'єднань. Вони представляють інтереси соціальних, національних, конфесійних, регіональних та інших людських спільнот, служать формою їх колективної дії. Разом з тим для індивіда участь в групах інтересів - це і спосіб самореалізації і самовираження в суспільному і політичному практиці, форма громадянської активності. Для політичної системи наявність різноманітних груп інтересів - це зміцнення прямих і зворотних зв'язків з громадянським суспільством, ефективна система представництва соціальних інтересів. Групи інтересів виконують важливі суспільні функції. Головними серед них є функції артикуляції і агрегації інтересів. Артикуляцією називають процес виявлення, парного формулювання інтересів людей, що входять до групи, висунення конкретних вимог і гасел. У процесі агрегування інтересів безліч приватних інтересів, очікувань, потреб зводяться в єдині вимоги і програми, що відображають общегрупповие мети.

Представляючи певні інтереси, висуваючи вимоги і програми, групи інтересів виконують важливу функцію інформування влади про наявність тієї чи іншої суспільно значущої проблеми і бажаних способи її вирішення. Групи інтересів можуть надати органам влади експертні розробки по їх цікавлять, а також делегувати своїх експертів для роботи в різного роду консультативних радах і комісіях, впливати на добір кадрів відповідних владних структур. Таким чином, реалізується ще одна важлива функція груп інтересів - функція формування та рекрутування політичних еліт.

Відстоювання інтересів групи в її відносинах з владою надає групі інтересів функції тиску на владу. Акцентуючи увагу на цю функцію груп, аналітики часто використовують

поняття «група тиску». Маються на увазі такі групи, які не прагнуть до оволодіння владою, але роблять на неї вплив з метою реалізації певних групових інтересів.

Поняття «група інтересів» ширше, ніж поняття «група тиску». Значна частина інтересів більшості груп реалізується в рамках громадянського суспільства крім владних структур. Лише тоді, коли здійснення колективного інтересу групи вимагає прийняття владних рішень, вона перетворюється на групу тиску. Для одних груп (в сферах релігії, культури, спорту, дозвілля і відпочинку) ця трансформація може носити лише епізодичний характер, для інших же (організовані групи в політичній, економічній, соціальній сферах) - постійний.

Разом з тим групою тиску називають і відносно вузьку групу осіб, яка в інтересах більш широкої зацікавленої групи має безпосередній вплив на органи законодавчої і виконавчої влади при прийнятті тих чи інших рішень. В американській політичній практиці така діяльність отримала назву «лобізму» і стала предметом правового регулювання. Американські лобістські організації не є самостійними групами інтересів. Це професійні організації, які виконують замовлення різних груп інтересів. У більш широкому сенсі лобіюванням прийнято називати відстоювання інтересів тих чи інших зацікавлених груп депутатами парламенту, парламентськими фракціями при розподілі бюджетних коштів, визначенні податкової та митної політики і т.д.

Крім органів державної влади об'єктами тиску можуть бути політичні партії, а також громадську думку. Основними засобами впливу груп тиску є інформування та консультування органів влади та офіційних осіб, організація кампаній в засобах масової інформації з метою формування громадської думки на користь необхідних групі рішень, загроза відмови в підтримці на виборах, різні акції протесту і т.п. Можливі й приховані форми впливу з використанням особистих зв'язків членів групи в керівних колах. Іноді такий вплив може прийняти форму корупції. Отже, можна розрізняти законні і незаконні способи діяльності груп тиску. У викритті незаконних дій таких груп важливу роль відіграють вільні ЗМІ. Очевидно, що різні групи інтересів мають неоднакові ресурси тиску на владу. Ці ресурси залежать від економічних і фінансових можливостей групи, її чисельності, згуртованості, інформованості, наявності або відсутності особистих зв'язків в органах влади.

У науковій літературі наводиться різна типологія груп інтересів за різними критеріями. Для сформувався в російському суспільстві груп інтересів найбільш очевидною представляється їх класифікація по суспільних сферах їх діяльності:

- о організовані групи в економічній сфері та у сфері трудових відносин (підприємницькі асоціації, спілки споживачів, профспілки);
- о організовані групи в соціальній сфері (об'єднання ветеранів, товариства інвалідів, благодійні союзи);
- о організовані групи у сфері дозвілля і відпочинку (спортивні союзи, спілки філателістів і т.д.);
- о організовані групи у сфері релігії, науки і культури (церкви, секти, наукові асоціації, спілки художників, письменників, артистів і т.д.);
- о організовані групи в політичній сфері (екологічні рухи, рухи за мир, за права жінок, молоді, національних меншин і т.д.).

(до змісту)

Громадські організації та громадські рухи мають ряд суттєвих відмінностей. Відмінність організаційного характеру полягає, насамперед, у тому, що громадська організація заснована на фіксованому членстві, а громадський рух складається з учасників, але не має фіксованого членства.

Громадські рухи являють собою більш широкі, масові і менш формалізовані об'єднання, ніж громадські організації. Часом вони включають в себе різні громадські організації, які об'єднуються в рух для вирішення однієї великої соціально-політичної проблеми.

На відміну від політичних партій громадські рухи прагнуть впливати на владу, але, як правило, не домагаються влади. Винятки становлять суспільно-політичні рухи, створені в якості виборчих об'єднань, або перебувають на етапі трансформації в політичну партію.

Суспільно-політичні рухи в своєму розвитку зазвичай проходять кілька етапів. На початку виникає ініціативна група, яка оприлюднить основну мету руху, потім відбувається розширення кола активістів і підключення до руху різних організацій, для яких прийнятна проголошена мета. На цьому етапі можливе проведення загального форуму руху, на якому більш чітко формулюються ідеї і вимоги. При цьому нерідко створюються координаційні органи, але все ж рух на відміну від партії обходиться без формальної внутрішньої ієрархії, систематичної дисципліни, єдиної структури. Надалі громадсько-політична діяльність може призвести до трансформації руху в суспільно-політичну організацію або до загасання руху в силу реалізації первісної мети або відсутності перспективи її досягнення.

Для громадських рухів прийнятна запропонована вище класифікація за сферами діяльності. Найбільшою включеністю в політичний процес відрізняються ті рухи, які конституюються як суспільно-політичні. За своїм характером і орієнтаціям вони поділяються на революційні, реформаторські, консервативні, контрреволюційні. За соціально-демографічною ознакою розрізняються молодіжні, студентські, жіночі, ветеранські рухи.

Нарешті, необхідно розрізнити поняття «громадський рух» як організаційно-правову форму громадського об'єднання громадян від поняття «соціальні рухи», що позначає сукупність дій з реалізації та захисті інтересів тих чи інших соціальних верств або конкретних інтересів глобального характеру (робітничий рух, студентський рух, антиядерні, пацифістські, екологічні рухи). Так, наприклад, робітничий рух - це неформальна сукупність всіх організацій і рухів, які своєю основною метою висувають захист тих чи інших інтересів робітничого класу.

СУБ'ЄКТИ І ОБ'ЄКТИ ПОЛІТИКИ.

1. Політична суб'єктність.
2. Політичний інтерес. Витоки різноманіття політичних інтересів.

Місце цієї теми в аналізі взаємозв'язків суспільство - політика - влада визначається тим, що вивчення політичних відносин має спиратися на знання положення різних груп в системі суспільних відносин. Політичне життя суспільства включає політичні відносини між людьми, різними спільнотами, інститутами, її зміст являє собою особливу форму реалізації їхніх соціальних інте-сов. Диференціація суб'єктів політичного процесу дозволяє представити політико-етичні стосунки не як скупчення випадкових і непередбачуваних дій окремих лідерів, партій, а як вираження політичних інтересів в єдності їх об'єктивної та суб'єктивної сторін.

Мета лекції полягає в тому, щоб розкривши сутність політичної суб'єктності, виявити об'єктивну основу формування соціального інтересу, умови його трансформації в політичний. Для сучасної Росії актуальність цієї проблеми визначається тим, що розпад старої системи економічних відносин, реалізація монетарної моделі переходу до ринку - породжує складні процеси у соціальній сфері, визначає динаміку і напруженість політичної ситуації.

1) У роботі над першим питанням необхідно звернути увагу на те, що для характеристики учасників політичного процесу використовуються поняття суб'єкт і об'єкт політики. Критерієм розмежування служить наступний підхід: чи здатна спільність,

особистість реалізувати у сфері політики свої інтереси, або ж вона, не впливаючи на дану сферу, лише відчуває на собі вплив політичних відносин.

Поняття суб'єкт політики застосовується для характеристики тих, хто бере активну, усвідомлену участь у політичній діяльності. Докладний аналіз цього поняття дається в підручнику «Основи політології» під редакцією А.Боднара, в «політологічних словнику» Ч. II, у статті О.Т.Мяснікова «Суб'єкти політики». Вивчення матеріалу переконує в існуванні різних градацій політичних суб'єктів, тому на питання про вихідний суб'єкті політичної практики, ієрархії суб'єктів - можуть бути неоднозначні відповіді.

У сучасній політології в якості фундаментального використовується поняття група. Це - «відносно стабільна сукупність людей, пов'язаних спільними відносинами, діяльністю, її мотивацією і нормами» (Політологія. Енциклопедичний словник. М., 1993. С.79). Підходи, вироблені класичної соціологією, і основні положення теорії груп, що отримала широке поширення в сучасній політичній науці, - не виключають, а доповнюють один одного, тому що відображають різні рівні соціальної організації.

В якості вихідного суб'єкта політичної практики ми виділяємо соціальні групи (соціальні спільності). Саме їх суспільні інтереси служать основою для діяльності політичних організацій, вироблення державної політики. Ступінь впливу соціальної групи на політику визначається рядом обставин:

- Необхідно враховувати її місце в соціальній структурі,
- Значну роль відіграє ступінь згуртованості групи,
- Важливо, чи здатна група створювати свої організації, сформулювати політичний інтерес і відстоювати його.

Деякі політологи проводять диференціацію суб'єктів політики на первинні та вторинні. І хоча не всі дослідники беруть на озброєння дані поняття (наприклад, використовують поняття «безпосередні суб'єкти політики», «безпосередні агенти політичного процесу»), така диференціація дозволяє виявити соціальні корені партій, рухів, політичної еліти. Інтереси соціальних груп реалізуються через вторинні суб'єкти, вони покликані захищати та відстоювати інтереси тих соціальних спільнот, на базі яких сформовані. Докладніше про це читайте у підручнику «Основи політології» під редакцією А.Боднара.

Вивчення матеріалу по першому питанню підводить до висновку, що діяльність суб'єктів політики пов'язана з реалізацією певних суспільних інтересів. Щоб соціальні інтереси стали спонукальною основою політичної діяльності, вони, по-перше, повинні бути осмислені та сформульовані; по-друге, політичний характер вони набувають тоді, коли усвідомлюється зв'язок між об'єктивною потребою соціальної групи і владою.

(до змісту)

2) У роботі над змістом даного питання важливо усвідомити значимість багатовимірного вивчення соціальної структури для виявлення об'єктивної природи політичних інтересів, їх різноманіття. Тому доцільно звернутися до марксистської теорії класів і до теорії стратифікації. Потреба у використанні різноманітних шляхів вивчення соціальної диференціації визначається тим, що політика - це не тільки середовище міжкласові відносин, але вона обслуговує і груповий, та широкий, суспільний інтерес. А це передбачає такий аналіз соціального зрізу суспільства, який дає більш динамічну і мозаїчну картину взаємодії суспільних груп, шарів. Суттєву допомогу у вивченні політичних інтересів надасть навчальний посібник «Політологія» під редакцією професора Б.І.Краснова. Зверніть увагу на ту частину глави XVI, де розкривається специфіка політичних інтересів в загальній системі політичних відносин, а також підкреслюється різноманіття підходів при класифікації політичних інтересів.

Наведені в посібнику варіанти класифікації доповнимо наступною інформацією. Різноманіття інтересів можна розглядати як в плані взаємодії загального і приватного інтересу, так і в плані класифікації за формою їх збігу: антагоністичні, неантагоністичні, різні, єдині. Звідси і різноманітність шляхів інтеграції приватних інтересів в

загальнозначущі: від остроконфліктної форми до компромісу, консенсусу. Мистецтво політики - максимально враховувати, узгоджувати інтереси учасників політичного процесу, не допускати загострення протиріч до такої міри, коли порушується стабільність суспільства, виникає кризова ситуація.

(до змісту)

3) Аналіз попередніх запитань дозволив виявити взаємозв'язок політичного життя і соціально-економічних відносин у суспільстві. Вона проявляється в тому, що:

о розмаїття інтересів різних суспільних груп корениться в змісті соціально-економічних відносин,

о характер зміни соціальної структури, її стан може стати джерелом стабільності або напруженості в політичному житті суспільства,

о з метою ефективного керівництва суспільством необхідно прогнозувати зацікавленість певних груп у проведеній політиці чи протистояння їй.

Ці положення виступають методологічною основою у розгляді соціально-економічних процесів сучасної України. Розкриваючи зміст третього питання, слід насамперед з'ясувати, як відбивається на стані соціальної структури українського суспільства зміни форм власності, характеру управління економікою, яке співвідношення процесів інтеграції та диференціації соціальних груп.

В умовах політичної модернізації особливо важливо враховувати, що соціальна структура відображає не тільки статичну суспільства - характер соціальних груп впливає на його динаміку. Специфіка сучасної ситуації полягає в тому, що:

о потворний характер входження в ринок, відсутність стійкого різноманіття форм власності є дестабілізуючим фактором в положенні соціальних груп,

о в суспільстві не сформувалися умови для становлення соціальної системи, в якій був би укладений потенціал розвитку, джерело політичної стабільності,

о розрив між процесами соціальної диференціації та інтеграції породжує такий стан суспільства, при якому зростають масштаби антисоціальної поведінки,

о проявляється несформованість соціальних інтересів,

о заглиблюється розрив у рівні добробуту різних верств населення, зростаюча люмпенізація суспільства створюють об'єктивні передумови для соціальної напруженості,

о відсутність економічних коренів у демократичних інститутів ускладнює процес формування громадянського суспільства, характеризується збалансованістю демократичних інтересів.

Необхідно враховувати перехідний стан усіх сфер життя сучасного українського суспільства. Як би складно не розвивалися модернізаційні процеси, безсумнівно одне: різноманіття інтересів стало реальністю нашого життя. Необхідне вироблення стійких механізмів їх вираження і узгодження.

Література:

Основна:

1. Озеркин Д.П. Основы политологии: Курс лекций. - Ростов н/Д: "Феникс", 1996.
2. Мельник В.А. Политология: Учебник. - Мн.: Вышэйшая школа, 1996.
3. Политология: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. О.В. Бабкіної, В.П.Горбатенка. – К.: Видавничий центр "Академія", 2002.
4. Политология: Навч. посібник для вузів / Упоряд. та ред. М.Сазонова. –Харків, 1998.

Додаткова:

1. Бро Ф. Политология / Перевод с французского. - М., 1992.
2. Бурдьё П. Социология политики. -М.,1993.
3. Гаевский Б. Философия политики. – К., 1993.

4. Зотов А.Ф. Политология как учебная дисциплина // Политология и современный политический процесс. М., 1990.
5. Бодуен Ж. Вступ до політології. – К., 1995.
6. Августин Блаженный. О граде Божиим. - М., 1994.
7. Аристотель. Политика. - Сочинения: В 4-х т. - Т.3. - М., 1981.
8. Гегель Г.В.Ф. Философия права. - М., 1990.
9. Гоббс Т. Сочинения: В 2-х т. - М., 1991.
10. Маркс К., Энгельс Ф. Манифест Коммунистической партии. -Собр.соч.: Т.4.
11. Мясников О.Г. Субъекты политики. // Соц.-пол. журнал. - 1993. - №№ 5, 6.
12. Политический статус личности. // Соц.-пол. журнал. - 1992. - № 8.
13. Тард Г. Личность и толпа. - СПб, 1903.
14. Шестопад Е.Б. Личность и политика. - М., 1998.
15. Таккер Р. Политическая культура и лидерство в Советской России. От Ленина до Горбачева. // США: Экономика, политика, идеология. 1990. №12.